

Ks. JERZY CHMIEL

MOŻLIWOŚCI ZASTOSOWANIA ANALIZY POLA STYLISTYCZNEGO W EGZEGEZIE BIBLIJNEJ

W ostatnich latach poczęto zwracać większą uwagę na analizy stylistyczne w Biblii¹. Obserwujemy obecnie rozmaite próby — bardziej lub mniej udane — adaptacji nowych metod, zdobywających sobie prawo obywatelstwa w naukach literaturoznawczych, do egzegezy biblijnej². Niniejszy szkic nie ujrzałby nigdy światła dziennego, gdyby nie sprzężenie dwóch okoliczności. Pierwsza — to długie obcowanie autora z tekstem Pierwszego Listu św. Jana, jego zmagania się z ułożeniem planu strukturalnego Listu, nowe propozycje i nowe wątpliwości, chęć znalezienia nowych rozwiązań³. Drugą okolicznością było zapoznanie się autora z pracami teoretycznoliterackimi na temat szczególnej pozycji pewnych słów. Zarysowało się pytanie, czy nie można by tej metody, którą nazwano analizą pola stylistycznego, zastosować do tworzywa literackiego Pierwszego Listu Janowego, a w konsekwencji do innych tekstów biblijnych.

¹ Por. L. Alonso Schökel, *Hermeneutics in the Light of Language and Literature*, „Catholic Biblical Quarterly”, 25 (1963) 371—386. Tenże, *Estudios de poética hebrea*, Barcelona 1963. Tenże, *The Inspired Word. Scripture in the Light of Language and Literature*, New York 1965. — R. Lapointe, *Les trois dimensions de l'herméneutique biblique* (Cahiers de la Revue Biblique 8), Paris 1967 (wyróżnia tzw. parametr estetyczny, zob. s. 73—87). Tenże, *La valeur linguistique du Sitz im Leben*, „Biblica”, 52 (1971) 469—487.

² Modelem analiz stylistycznych na przykładzie Iz 1 — 35 pozostaje nadal praca L. Alonso Schökela, *Estudios de poética hebrea* (cyt. wyżej), która często odnosi się do zasad, jakie wypracował W. Kayser, *Das sprachliche Kunstwerk. Eine Einführung in die Literaturwissenschaft*, Bern — München ¹²1967 (¹1948). — Zob. jeszcze L. Alonso Schökel, *Die stilistische Analyse bei den Propheten. Congress Volume*, Oxford 1959 (VTSuppl. 7), Leiden 1960. — Analizy stylistyczne prozy kapłańskiej w St. Test. przeprowadził S. E. McEvenue, *The Narrative Style of the Priestly Writer* (Analecta Biblica 50), Rome 1971, gdzie na s. 217 podaje indeks technik stylistycznych.

³ Zob. J. Chmiel, *Lumière et charité d'après la première épître de saint Jean* (Studia Ecclesiastica 10), Rome 1971.

Celem niniejszego artykułu jest dokonanie krótkiej charakterystyki analizy pola stylistycznego na wybranych tekstach *Primae Joannis*⁴. Zebrane w ten sposób spostrzeżenia mogłyby stanowić podstawę do sformułowania pewnych założeń metodologicznych.

1. Pojęcie „pola stylistycznego” jest analogiczne do pojęcia „pola semantycznego”, które możemy określić jako zbiór relacji językowo-skojarzeniowych, jakie mogą powstawać wokół określonego znaku językowego i tworzyć odrębne „płaszczyzny” znaczeniowe. Mamy zatem do czynienia z całokształtem związków formy i sensu danych wyrazów, których znaczenia ani historii nie można by ogarnąć inaczej, jak tylko w kontekście innych słów, które formalnie i znaczeniowo składają się na tzw. pole semantyczne⁵. Widać tu wyraźne wpływy strukturalistów, poczynając od F. de Saussure'a⁶, a kończąc na teorii znaku semantycznego, jaką wypracował R. Jakobson⁷. Niemalą też rolę odegrała filozofia symbolu E. Cassirera⁸.

Chyba jednak wcześniej niż w analizach semantycznych zauważono od strony stylu, że słowa użyte tak, a nie inaczej w danym kontekście wytwarzają pewien krąg rozumienia; innymi słowy — można rekonstruować pole stylistyczne tychże słów, począwszy od sposobu ich zastosowania. Pierwszym, który podał metodologiczne założenia analizy pola stylistycznego, był profesor literatury francuskiej na uniwersytecie

⁴ Pierwsze próby adaptacji tej metody na materiale 1 Listu św. Jana czynił w referacie nt. *Nowa interpretacja 1J*, wygłoszonym na Ogólnopolskim Zjeździe Bibliotów w Lublinie (25—26 czerwca 1969 r.).

⁵ Metodę analizy pól semantycznych wypracował J. Trier (*Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*, Heidelberg 1931) i B. L. Whorf (zob. w: J. B. Carroll, *Language, Thought and Reality*, Technology Press of M.I.T., 1956). Prace te rozwinął dalej P. Guiraud, *Les champs morpho-sémantiques, critères externes et critères internes en étymologie*, „Bulletin de la Société de Linguistique de Paris”, 1956, 265—288. Tenże, *La sémantique* (coll. „Que sais-je?” 655), Paris 1959. — Zob. na ten temat jeszcze H. Arens, *Sprachwissenschaft. Der Gang ihrer Entwicklung von der Antike bis zur Gegenwart*, München 1955, 431—437. — O. Ducrot — T. Todorov, *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, Paris 1972, 176 n.

Godną odnotowania próbą zastosowania semiotyki logicznej do analiz semantycznych są prace polskiego semiotyka J. Pelca, *Studies in Functional Logical Semiotics of Natural Language* (Janua Linguarum, series minor, n. 90), The Hague — Paris 1971. Tenże, *O użyciu wyrażień*, Ossolineum 1971, zob. zwłaszcza rozdz. VI: Użycie metaforyczne, 164—197.

⁶ F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris 1916. Tłum. polskie: *Kurs językoznawstwa ogólnego*, tłum. K. Kasprzyk, Warszawa 1961.

⁷ R. Jakobson, *A la recherche de l'essence du langage*, „Diogenes” nr 51 (1965) 22—38. — Zob. M. R. Mayenowa, *O przekształcaniach znaków w tekście literackim*, w: *O sztuce literackiej*. Prace ofiarowane Cz. Zgorzelskiemu (Roczn. Hum. KUL, 19, 1), Lublin 1971, 289—296.

⁸ E. Cassirer, *Philosophie der symbolischen Formen*, 3 tomy, Berlin 1923—1929. Forma skrócona: *An Essay on Man. An Introduction to a Philosophy of Human Culture*, New Haven 1944 (tłum. polskie: *Essey o człowieku. Wstęp do filozofii kultury*, Warszawa 1971). Tenże, *Le langage et la construction du monde des objets*, w: *Essais sur le langage*, 1969.

w Groningen, w Holandii, P. Guiraud⁹. Autor ten przeprowadził analizy tematów werbalnych u P. Valéry'ego¹⁰, ale w szczególności analizie pola stylistycznego poświęcił krótkie studium na temat pojęcia „gouffre” u Ch. Baudelaire'a¹¹. „Wartości tego słowa i system symboli, w który ono wchodzi, są — według Guiraud — wynikiem szczególnego doświadczenia; jest to dobry przykład waloryzacji, którą można by zakwalifikować jako egzystencjalną”¹². Pole stylistyczne będziemy zatem mogli określić jako zespół wartości i odniesień oraz związane z tym nasze doznania, jakie odczuwamy, analizując dane słowo-pojęcie w kontekście dzieła literackiego.

Ażeby w pełni zrozumieć zamierzenia stylistyczne Guirauda, jest rzeczą konieczną dopowiedzieć, iż uległ on podwójnemu wpływowi — z jednej strony L. Spitzera, a z drugiej — G. Bachelarda. L. Spitzer walczył przeciwko rozdzielaniu lingwistyki i krytyki literackiej¹³, stąd badał zespoły wyrazowe znamienne dla danego utworu jako wykładniki stylistyczne¹⁴. Guiraud był wyczulony — jak sam pisze¹⁵ — na aspekt metodologiczny dzieła Spitzera. Z drugiej zaś strony prace G. Bachelarda na temat czterech żywiołów: Ognia, Powietrza, Wody i Ziemi, stały się dla Guirauda — używając jego słów¹⁶ — i szokiem, i objawieniem. Bachelard okazał się psychoanalitykiem, ale w tej wersji psychologii głębi, jaką wypracował C. G. Jung¹⁷. Przejął więc Guiraud archetypiczne pojmowanie procesów lingwistycznych, co niewątpliwie wpłynęło na opracowanie pojęcia pola stylistycznego.

2. Pozostawiamy rozważania teoretyczne i przechodzimy do samej analizy pola stylistycznego na przykładzie Pierwszego Listu św. Jana. Najwięcej kłopotu sprawia egzegetom plan strukturalny Listu¹⁸.

⁹ Bibliografię prac P. Guirauda podaje K. Wyka, *Słowa-kłucze*, „Zagadnienia Rodzajów Literackich”, 4 (1962). Artykuł ten został przedrukowany w książce *O potrzebie historii literatury. Szkice polonistyczne z lat 1944—1967*, Warszawa 1969, 198—234, w naszym przypadku zob. s. 199, przyp. 4. (W dalszym ciągu stronicie artykułu będą podawane według tego wydania).

¹⁰ *Langage et versification d'après l'oeuvre de Paul Valéry. Etude sur la forme poétique dans ses rapports avec la langue*, Paris 1953.

¹¹ *Le champ stylistique du „gouffre” de Baudelaire*, „Orbis Litterarum”. Tłum. polskie E. Szary: *Pole stylistyczne „gouffre” Baudelaire'a*, „Poezja”, nr 5 (1969) 53—63 (w dalszym ciągu artykuł będzie cytowany według tej wersji). — Zob. ponadto B. Fondane, *Baudelaire et l'expérience du gouffre*, Paris 1972 (Ed. Seghers).

¹² *Pole stylistyczne*, 55 n.

¹³ *Stilstudien. II: Stilsprachen*, München 1928, 499. Zob. niektóre artykuły Spitzera w tłumaczeniu polskim w zbiorze: K. Vossler i L. Spitzer, *Studia stylistyczne*, Warszawa 1972.

¹⁴ Zob. K. Wyka, art. cyt., 212 n.

¹⁵ *Pole stylistyczne*, 61.

¹⁶ Tamże, 62.

¹⁷ Najważniejsze prace G. Bachelarda podaje K. Wyka, art. cyt., 200, przyp. 6. Zob. ponadto W. Augustyn, *Gastona Bachelarda psychoanaliza ognia*, „Znak” 23 (1971) 28—54.

¹⁸ Przegląd dotychczasowych prób i proponowane rozwiązania w oparciu o plan

Wydaje się, że stosując analizę pola stylistycznego można dojść do wyodrębnienia pewnych całości strukturalnych Listu.

Weźmy najpierw pod uwagę statystykę słów - k l u c z y (*mots-clés*), które łączą się z pojęciem pola stylistycznego, a które oznaczają częstość występowania pewnych słów w danym utworze (lub u danego autora) w stosunku do owych słów w danym języku¹⁹. Analizując tekst Listu Janowego spostrzegamy dwa słowa: *phōs* — światło i *agápē* — miłość, które są tam również słowami tematycznymi (*mots thèmes*). Porównując częstość tych słów w Nowym Testamencie (NT), w *Corpus Joanneum* bez 1J i w 1 Liście Jana (1J)²⁰, otrzymamy tzw. siatkę frekwencyjną, czyli listę częstości występowania danego wyrazu w relacji 1J/NT²¹.

słowa-klucze	NT	<i>Corpus Joanneum</i> (bez 1J)	1J	częstość
<i>phōs</i>	73	27	6	6/73
<i>agápē</i>	116	12	18	18/116
<i>agapán</i>	141	43	28	28/141
<i>agapētós</i>	61	4	6	6/61

Z powyższej tabeli frekwencyjnej widać, że wyrazy *phōs* i *agápē* (oraz pokrewne: *agapán* i *agapētós*) należą do charakterystycznych terminów Janowych, z których *agapán* możemy potraktować jako słowo tematyczne, tzn. należące do słownictwa o najwyższych częstościach w tekstach Janowych, natomiast wszystkie tworzą bezsprzecznie słowa-klucze dla 1J. Zarysowują się już nam dwa pola stylistyczne:

P¹ obejmujące obszar semantyczny *phōs*

P² obejmujące obszar semantyczny *agápē* i pokrewne.

Owe dwa pola skupiają się wokół dwóch określeń Boga:

P¹ = „Bóg jest światłością” (1,5)

P² = „Bóg jest miłością” (4,8.16).

o. I. de la Potterie podalem w mojej pracy *Lumière et charité*, dz. cyt., 7—29. — Inne rozwiązania podają: J. Smit Sibinga, *A Study in I John*, w: *Studies in John*, presented to Prof. Dr. J. N. Sevenster (Suppl. NT, 24), Leiden 1970, 194—208. — A. Feuillet, *Etude structurale de la première épître de saint Jean*, w: *Neues Testament und Geschichte*. Oscar Cullmann zum 70. Geburtstag, Tübingen 1972.

¹⁹ Zob. K. Wyka, art. cyt., 206n.

²⁰ Według R. Morgenthaler, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich—Frankfurt a. M. 1958. — Statystykę 1J podają na podstawie własnych obliczeń.

²¹ Na temat statystyki w badaniach stylistycznych zob. J. Sambor, *Słowa i liczby. Zagadnienia językoznawstwa statystycznego*, Ossolineum 1972, gdzie autorka wykorzystuje wcześniejsze prace P. Guirauda. Por. szczególnie s. 215, 223n. Za autorką (tamże, 13) używam terminu „częstość” zamiast „częstotliwość” lub „frekwencja”, zostawiając ten ostatni termin w przyjętych już połączeniach, np. „siatki frekwencyjne”.

Pojęcie „światła” kojarzy się z pojęciem „ciemności”, ‘co w sumie doprowadza do odczucia poruszania się, „chodzenia w światłości lub w ciemności”. Następną sferą doznań asocjacyjnych to „grzech — sprawiedliwość”, „kłamstwo — prawda”. Dochodzimy dalej do pary pojęć „nienawiść — miłość”; tu więc będzie się kończyć pierwsze pole stylistyczne. Przechodząc do drugiego pola, wyznaczonego przez wyrazy rdzenia *AGAP-*, musimy od razu stwierdzić, że jest ono „silniejsze”, to znaczy, jest w nim większa koncentracja słownictwa typowego. Zaczyna się od parametru topograficznego „świat” i jego relacji do miłości, by przejść do relacji interpersonalnych — „miłość wzajemna” — opartych na zasadzie „przykazania”. Największe natężenie pola przypada na pojęcie „miłości objawionej”, które *decrescendo* łączy się znów z „wiarą”.

Można utworzyć — gwoli przejrzystości — s c h e m a t s k o j a r z e n i o w y poszczególnych pojęć wchodzących w skład dwóch pól stylistycznych. Oto próba jego zapisu:

P¹ = PHOS, (1,5—2,14)

Bóg jest światłością (*HO THEOS PHOS ESTIN*) 1,5
ciemność (skotía, skótos)

chodzenie w światłości lub ciemności (*peripatein*) 1,6—10
kłamstwo (*pseústēs, pseúdos, pseúdomai*)
prawda (*alētheia*)
grzech (*hamartía*)
sprawiedliwość (*dikaíos, dikaiosýnē*)

oczyszczenie (*katharízein*) 1,9
słowo (*logos*) 1,10

być, pozostawać w światłości lub ciemności (*einai, menein*)
2,9—11

nienawiść (*misein*)

miłość (*agapán*)

P² = AGAPE, (2,15—5,12)

świat (*kosmos*) 2,15—17

dzieci Boga (*tekna*) 3,1—10

umiłowani (*agapētoi*) np. 3,2

miłość wzajemna (*agapán allēlous*) 3,11—24

przykazanie miłości (*entolē*) 3,23—24

Duch Boży (*pneuma*) 4,1—6

miłość objawiona (*phaneroún*) 4,7—21

Bóg jest miłością (*HO THEOS AGAPE ESTIN*) 4,8.16

wiara (*pistis, pisteuein*) 5,1—12

Spróbowaliśmy zakreślić obszar pól stylistycznych, których parametrami są słowa *phōs* i *agápē*, a które w zasadzie pokrywają się z analizą

strukturalną Listu Janowego gdzie indziej już dokonaną²². Jest to w pewnym sensie potwierdzenie właściwej analizy struktury dzieła literackiego, jaką posługuje się zazwyczaj egzegeza biblijna²³.

3. Dochodzimy tutaj do zasadniczego pytania o wartość omawianej przez nas analizy pola stylistycznego. K. Wyka zawahał się dać propozycji Guirauda nazwę „metody”, wolał użyć wyrażenia: „postępowanie badawcze”²⁴. I słusznie. Metodą nazywa się bowiem „bądź sam tok operacji przy stawianiu zagadnień, ich rozwiązywaniu oraz uzasadnianiu i systematyzowaniu odpowiedzi, bądź także i zespół założeń przyjętych jako ramy lub wytyczne badania (...), bądź wreszcie ogół czynności i środków zastosowanych do sprawnego osiągnięcia rezultatów badania.”²⁵ Analiza pola stylistycznego nie może mieć założeń interpretacyjnych, ponieważ nie stanowi całego procesu badawczego, lecz posiada wąskozakresowe pole poznawcze. Nie jest to więc jakaś metoda o ściśle zarysowanym profilu hermeneutycznym, jest to raczej procedura badawcza, jedna z technik stylistycznych. Słusznie podkreśla się, że przy tej technice jest jeszcze wiele pojęć ściśle dotąd nieokreślonych, jak np. słowa-klucze i cel ich analizowania²⁶. Niemniej jednak dyskutuje się o tej technice w pracach teoretycznoliterackich, zastanawiając się w dalszym ciągu nad jej przydatnością w analizach historycznoliterackich²⁷.

Czy analiza pola stylistycznego okaże się przydatna w egzegezie biblijnej? Każdy proceder badawczy, który jest stosowany w literaturoznawstwie, może być również zastosowany do egzegezy biblijnej na jej etapie filologiczno-lingwistycznym. Co więcej, umiejętnie zastosowana analiza stylistyczna omawianego typu może okazać się cennym przyczynkiem, zajmującym równouprawnione miejsce wśród już przyjętych i uznanych metod czy technik badawczych. Odnośnie samej analizy pola stylistycznego jako pomocniczej techniki badawczej w egzegezie biblijnej nasuwają się trzy spostrzeżenia typu metodologicznego.

²² J. Chmiel, *Lumière et charité*, dz. cyt., 14—29. — Analizę pola stylistycznego zastosowałem w zawężonym zakresie i bez wzmiankowania nazwy w artykule *Problemy struktury literackiej Ozeasza 6, 1—6. Przyczynek do teologii prorockiej*, „*Analecta Cracoviensia*”, 3 (1971) 183—199.

²³ Pokaz takiej analizy strukturalnej dał A. Vanhoye, *La structure littéraire de l'Épître aux Hébreux* (Studia Neotestam. 1), Paris—Bruges 1963.

²⁴ Art. cyt., 199 i 230.

²⁵ S. Kamiński, *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk* (Rozprawy Wyd. Filozof. KUL, 19), Lublin 1970, 164n.

²⁶ K. Wyka, art. cyt., 230.

²⁷ Zob. A. Okopień-Sławińska, *Semantyka poetycka a metoda jej opisu. Na przykładzie poezji Baczyńskiego*, w: *O sztuce literackiej*. Prace ofiarowane Cz. Zgorzelskiemu (Roczn. Hum. KUL, 19, 1), Lublin 1971, 297—306.

3.1. P. Guiraud w wypracowaniu analizy pola stylistycznego sięgnął do założeń metodologicznych idealistycznej szkoły stylistycznej, a zwłaszcza — jak to już zostało stwierdzone — do jej czołowego przedstawiciela L. Spitzera. Przedstawiciele tej szkoły zajmowali się tzw. stylistyką genetyczną, nie troszcząc się zbytnio o stylistykę opisową²⁸. Stąd też obserwujemy u Guirauda nieostrość pojęć, wynikającą z braku ściśle określonej postawy badawczej, ustawiczne odwoływanie się do intuicji, a w każdym razie do funkcji estetycznych języka — jednym słowem, wszystko to, co można było zarzucić stylistyce genetycznej²⁹. Stosując analizę stylistyczną do tekstów biblijnych winniśmy pamiętać o funkcji teologicznej słów autorów biblijnych: „słowa Boże, językami ludzkimi wyrażone, upodobniły się do mowy ludzkiej, jak niegdyś Słowo Ojca Przedwiecznego, przyjąwszy słabe ciało ludzkie, upodobniło się do ludzi.”³⁰. Chodzi przede wszystkim o to, co Objawienie Boże chciało nam zakomunikować i jak to uczyniło w kategoriach historyczno-teologicznych. Dlatego też badając styl Pierwszego Listu Janowego nie możemy zapominać o intencjach Autora: „To wam oznajmiamy, co było od początku, cośmy usłyszeli ... co ujrzeliśmy ... na co patrzyliśmy i czego dotykały nasze ręce ... głosimy wam życie wieczne ... abyście i wy mieli łączność (*koinonía*) z nami” (1J 1, 1—3). „O tym napisałem do was, którzy wierzycie w imię Syna Bożego, abyście wiedzieli, że macie życie wieczne” (5, 13).

3.2. Niebezpieczeństwem analizy pola stylistycznego jest pewien subiektywizm. Wywodzi się to jeszcze z koncepcji filozoficzno-estetycznych B. Crocego, dla którego — ujmując to bardzo skrótowo — język jest nie tyle znakiem czegoś logicznego, co raczej fantazją³¹. Wydaje się, że Guiraud wyzwolił się dość szybko z kręgu stylistyki croceańskiej, niemniej jednak łatwo jest zejść na pozycje wyłącznie subiektywnego wartościowania, kiedy analizując pole stylistyczne zapomina się o faktach językowych, a zwraca uwagę na pewne struktury natury psychologicznej³². Przy tego typu analizie nie można implikować *a priori* pewnych treści, dla których język byłby tylko potwierdzeniem, a nie wyrażeniem. Tak więc przy analizowaniu Listu Janowego nie można podsuwać

²⁸ Podział na stylistykę opisową, czyli wyrazu, i stylistykę genetyczną, czyli jednostki, zaczerpnąłem z pracy P. Guirauda, *La stylistique* (coll. „Que sais-je?” 646), Paris ⁵1967. Por. tenże i P. Kuentz, *La stylistique — lectures: Initiation à la linguistique*, Paris 1970.

²⁹ Zob. H. Markiewicz, *Główne problemy wiedzy o literaturze*, Kraków ³1970, 105.

³⁰ *Dei Verbum*, 13.

³¹ Zob. B. Malmberg, *Nowe drogi w językoznawstwie*, przekład polski A. Szulca, Warszawa 1969, 120—123.

³² Zob. R. Wellek — A. Warren, *Teoria literatury*, przekład polski, Warszawa 1970, 241.

Autorowi myśli heterogenicznych, lecz trzeba mieć na uwadze kontekst powstawania utworu (*Sitz im Leben*)³³, który to kontekst możemy odnaleźć w katechezie chrzcielnej pierwotnego Kościoła³⁴.

3.3. Nie należy wreszcie zapominać, że Guiraud sięgnął do Bachelardowskiej interpretacji archetypów. Zwrócono już uwagę na fałszywe założenie stylistyki psychologicznej, jakoby między pewnymi środkami stylistycznymi a określonym stanem psychiki zachodził związek przyczynowy³⁵. W egzegezie tekstów biblijnych nie można poprzestać na poszukiwaniach powiązań archetypicznych³⁶; trzeba sięgnąć do hermeneutycznej zasady jedności dwóch Testamentów³⁷. A zatem — wracając do naszej przykładowej analizy tekstów Janowych — na nic by się zdało poszukiwanie psychoanalitycznych warstw światła i miłości w odpowiednich ideach św. Jana, gdybyśmy wpierw nie osadzili mocno pojęć Janowych w teologii Starego Testamentu, a zwłaszcza w tradycji prorocko-mądrościowej³⁸. Analiza pola

³³ R. Lapointe (*La valeur linguistique*, art. cyt.) stwierdza: „*Sitz im Leben* possède une indéniabile légitimité linguistique, même s'il a été créé par un bibliste” (...) Il déploie (...) le champs de la réalité concrète, sans lequel le texte de la Bible demeurerait vide et dépourvu de sens.” (tamże, 486).

³⁴ Odnośnie chrzcielnego *Sitz im Leben* 1J zob. W. Nauck, *Die Tradition und der Charakter des ersten Johannesbriefes* (Wissenschaftl. Untersuch. zum NT, 3), Tübingen 1957. — J. Chmiel, *Lumière et charité*, dz. cyt., 222—235. Tenże, *Czy Pierwszy List Jana jest rozbudowaną homilią chrzcielną?*, „Ruch Bibl. i Lit.”, 26 (1973) 1—4.

Należy odnotować zainteresowanie się egzegezy protestanckiej eklezjologią 1J, zob. P. Le Fort, *Les structures de l'Eglise militante selon saint Jean. Etude d'ecclésiologie concrète appliquée au IVe évangile et aux épîtres johanniques* (Nouvelle série théol. 25), Genève 1970.

³⁵ Wellek—Warren, dz. cyt., 242.

³⁶ Godne zainteresowania są prace prowadzone pod egidą Instytutu Ekumenicznego w Niederalteich nad archetypicznymi ujęciami perykop biblijnych. Zob. G. Voss—H. Harsch (red.), *Versuche mehrdimensionaler Schriftauslegung*, Stuttgart—München 1972. — Natomiast nie wydają się mieć większej wartości dla egzegezy biblijnej prace typowo psychoanalityczne, jakie spotykamy np. w zbiorze pod red. Y. Spiegel, *Psychoanalytische Interpretationen biblischer Texte*, München 1972.

Ciekawe uwagi na temat hermeneutyki psychoanalitycznej wnosi P. Valori, *Problemi filosofici dell'ermeneutica*, w: *Esegesi ed ermeneutica*. Atti della XXI Settimana Biblica, A.B.I., Brescia 1972, 21—34, zob. 24—26.

³⁷ Bibliografia obcojęzyczna jest obszerna. Z polskiego piśmiennictwa zob. ks. M. Peter, *Jedność całej Biblii jako zasada hermeneutyczna*, „Ateneum Kapł.”, 72 (1969) 398—407. — Ks. J. Kudasiewicz, *Jedność dwu Testamentów jako zasada wyjaśnienia misterium Chrystusa w Kościele pierwotnym*, „Ruch Bibl. i Lit.”, 24 (1971) 95—109.

³⁸ Zob. moją pracę *Lumière et charité*, passim. — G. D. Kilpatrick (*What John tells about John*, w: *Studies in John*, Leiden 1970, 75—87) podkreśla, że świat Jana jest bliższy Markowi niż Mateuszowi czy Łukaszowi i że Jan zależał od Septuaginty i tradycji rabinistycznej, zwłaszcza *Tannaim*. Chyba jednak autor przeakcentowuje ów „semicki izolacjonizm” Jana, kiedy pisze: „a poor man from a poor province he does not seem to have been a bookish person. In Greek terms he was uneducated with no contact with the Greek religions and philosophical literature of his day.” (tamże, 86).

stylistycznego, zastosowana w egzegezie biblijnej, winna być podporządkowana zasadom hermeneutycznym, inaczej będzie skazana na jawne spekulacje.

Analiza pola stylistycznego przypomina jedną z metod hermeneutyki judeo-chrześcijańskiej, zwaną *gezerah šawah*, a polegającą na łączeniu dwóch odrębnych tekstów przy pomocy jednego słowa lub zwrotu znajdującego się w obydwu tekstach³⁹. Wiele współczesnych metod badawczo-literackich wydaje się być przypomnieniem starych zasad interpretacyjnych, które rodziły się w ciągu wieków w związku z rozumieniem Biblii⁴⁰.

³⁹ Zob. E. Testa, *Attualità dell'ermeneutica giudeo-cristiana*, w: *Esegesi ed ermeneutica*, Brescia 1972, 171—193.

Np. „Abraham został wybrany i Izrael będzie wybrany. Abrahamowi został powiedziane: idź i do Izraela będzie powiedziane: wyjdź z niewoli egipskiej. Abrahamowi jest powiedziane: błogosławię temu, kto tobie błogosławi, i do Izraela: niech cię błogosławi Pan i niech cię strzeże. Abraham został wezwany jako jedyny i o Izraelu mowa: jedyny lud na ziemi.” *Midraš Tanhuma, Lekh* 12 (cyt. tamże, 189). Zob. ponadto W. S. Towner, *The Rabbinic „Enumeration of Scriptural Examples”. A Study of a rabbinic Pattern of Discourse* (*Studia Post-Biblica*, 22), Leiden 1973.

⁴⁰ M. Van Esbroeck (*Herméneutique, structuralisme et exégèse*, Paris 1968) znajduje wszystkie reguły hermeneutyki generalnej w czterech sensach Pisma św.

L'EMPLOI DE L'ANALYSE DE CHAMP STYLISTIQUE DANS L'EXÉGÈSE BIBLIQUE

R É S U M É

Le but de cet article est d'examiner la possibilité d'une utilisation de l'analyse de champ stylistique dans l'exégèse biblique en prenant en considération le texte de la première épître de saint Jean.

1. La notion de champ stylistique est analogue à celle de champ sémantique qui a ouvert de voies à la lexicologie en montrant que les mots ne sont pas des signes isolés et qu'entre eux se nouent des relations de forme et de sens. Sur le plan du style, des relations essentielles et émotives entre les mots et les valeurs forment un champ stylistique. L'analyse de champ stylistique a été élaborée par P. Guiraud qui a subi l'influence de L. Spitzer (la stylistique idéaliste) et G. Bachelard (la psychanalyse).

2. On étudie la notion de lumière (*phōs*) et celle de charité (*agápē*) à travers la première épître johannique pour reconstruire le champ stylistique de ces mots à partir de leurs emplois. Ils forment bien comme les deux pôles: „Dieu est lumière” (1,5) et „Dieu est charité” (4, 8. 16), ce qui confirme l'analyse structurale de l'épître.

3. L'analyse de champ stylistique n'est pas une méthode scientifique au sens strict du terme; c'est plutôt une des techniques stylistiques, l'étude de l'aspect, et elle, comme telle, peut être appliquée aux textes bibliques. En ce qui concerne l'emploi de l'analyse de champ stylistique dans l'exégèse biblique, on pourrait faire les observations suivantes:

3.1. L'analyse de champ stylistique ne constitue pas une partie autonome de la stylistique, elle doit nous permettre de pénétrer au centre théologique de l'oeuvre.

3.2. L'analyse doit prendre en considération les valeurs externes, comme le *Sitz im Leben* d'un écrit.

3.3. Cette étude prend son point de départ dans l'herméneutique biblique, particulièrement dans le principe d'unité de l'Écriture.